

KOMMENTARER: TRYGVE SÖDERLING

Myten om Någonstans

Vi måste försöka förstå dem, inte bara avfärda dem. Prata med dem.

Nej, det är inte ett samtal om omöjliga pubertets-ungar, bekymrade föräldrar emellan. Utan en politisk tematik där ”de andra” är högerpopulisterna.

2017 lanserade den brittiska journalisten David Goodhart begreppsparet *somewheres – anywheres*. Enligt honom är detta en kulturell och politisk skiljelinje som förklarar de högerpopulistiska partiernas frammarsch under de senaste decennierna.

Populistpartierna är, enligt Goodhart, det försummade ”någonstansfolkets” revansch och revolt mot ”varsomhelstfolket” – ett uttryck för *somewhere-stammens (tribe)* ressentiment. Den hälft av befolkningen som röstade fram Trump och Brexit känner sig, enligt Goodhart, överkörd av en mäktig minoritet: den urbana, utbildade ”stam” på kanske 20–25% som utövar långt större inflytande.

De två etiketterna kan kännas bestickande, åtminstone vid första påseendet. I Sverige blev de snabbt en återkommande referens, en så kallad snackis, på bland annat *Dagens Nyheter* och i synnerhet *Svenska Dagbladets* opinionssidor. I Finland lanserades de av Merete Mazzarella i *HBL* 20.1.2019 (omtryckt i *SvD* 18.3.2019) och kommenterades kritiskt av Peter Berglund¹ i *Nya Argus* 3–4/2019 och av Nora Hämäläinen i *HBL* (30.6.2019).

¹ I en recension av John B. Judis: *The Nationalist Revival* (2018). <http://www.kolumbus.fi/nya.argus/2019/3-4/>

En sökning på Goodharts begreppspar ger inga träffar på *Helsingin Sanomats* nätsidor.

Tanken är alltså att ”varsomhelstarna”, ”eliten”, måste sluta demonisera ”någonstansarna”, sluta dra dem över en kam. I stället för ekonomi borde vi diskutera kultur och känslor, föra dialog med de ”anständiga” bland populisterna, anser Goodhart.

Dialog – varför inte. Först ändå en fråga: är termerna *somewheres – anywheres* valida, träffande?

Nej, för breddar man perspektivet så vill många globala, vidsynta anywhere-personer, ofta med hygglig inkomst, inte alls leva ”var som helst”.

Visserligen ser de fyrstjärniga hotellen, konferenscentren, universiteten och medelklassens bostadskvarter ungefär likadana ut överallt i världen. Däremot lockar livet i en avkrok i Sibirien eller slummen i Calcutta knappast så många från denna ”stam”.

Var som helst, men inte klassmässigt var som helst?

Och omvänt: både för 100 och 50 år sen flyttade hundratusentals finländare till något annat land, på jakt efter ett ”bättre liv”, som det heter idag. En stor del stannade också kvar i detta nya ”någonstans”, så annorlunda, och samtidigt – i synnerhet när det nya landet var Sverige – ett väldigt liknande samhälle, om också med extra allt.

Proletären har inget fosterland, kan man invända mot föreställningen att det är kärleken till det egna

lokalsamhället som utmärker högerpopulisternas anhängare.

Också en höghusförort kan förstås bli, och kännas, som en hembygd. Eller så inte – och då är det inte svårt att flytta till en annan. Vartsomhelst.

Visst, men populisternas viktigaste ”någonstans” är väl ändå fosterlandet, nationen, språket?

Vad hindrar, invänder då kosmopoliten, att man ser till exempel Europa som sitt ”någonstans”?

Är ”någonstansarens” identitet nödvändigtvis en ort, ett land? Kan det inte vara en familje- eller yrkesgemenskap, en klass, kanske en idé?

Extremnationalister som Soldiers of Odin samarbetar ivrigt över gränserna. Paradoxalt, för de skandinaviska myternas Odin talade knappast finska.

Eller engelska.

Är Halla-ahos arméer verkligen de nostalgiskt trygghetslängtande lokalpatrioter som den mysiga termen ”någonstansare” suggererar fram? Här påminner Goodharts terminologi betänkligt om nynazisternas självdefinition: som *patrioter*.

Samtidigt som de som *inte* röstar högerpopulistiskt knappast består enbart av ”rotlösa kosmopoliter” (den gamla stalinistiska termen för judar).

Är inte termerna anywhere och somewhere bara en mjuk variant, till synes mera salongsfärdig, av populisternas språkbruk om det ’rena folket’ kontra den ’korrupta eliten’ (en elit där dock de egna partiledarna är ett undantag)?

Det är ingen slump att också en tidigare, ultranationalistisk ”någonstans”-rörelse talade mycket om *Blut und Boden*.

Ligger det förresten inte något paternalistiskt i tanken att det är varsomhelstarna (”eliten”) som antas bära ansvaret för dialogen med det vanliga folket?

Som om de ”anständiga” populisterna inte själva skulle behöva ansvara för de mörka krafter de bidrar till att släppa fram? (Redan att moderera bort de värsta överslagen i kvällstidningarnas kommentarfält har visat sig vara en omöjlig uppgift.)

Att gå i dialog med de ”anständiga” populisterna: påminner det inte om när en lärare låter de mest störiga killarna längst bak i klassen dominera hela undervisningssituationen?

Dialog, gärna – men på samma villkor som gäller för alla. Hur mycket Grundfinnarnas ledning än drömmer om att avskaffa till exempel lagen mot hets mot folkgrupp.

Immigranter måste ta seden dit de kommer, anpassa sig till landets lagar och kultur, framhålls det ofta från ”invandrarkritiskt” håll. Då är det knappast för mycket begärt att också hakkorsviftande ”patrioter” ska acceptera de regler som gäller i en nordisk rättsstat. Idag utgör xenofoberna själva det största integrationsproblemet.

Som Peter Berglund framhöll i *Nya Argus*-artikeln (se ovan) riskerar ’förståelsen’ för det försummade folket alltför lätt att glida över i ett slags halv tolerans för, ett halvt accepterande av rasism, xenofobi, chauvinism – för att ’vi måste ha dialog’ och för att det folk som bär fram politiker med mörkblå agenda är, eller antas vara, passiva, beklagansvärda offer, *underdogs*, globaliseringens förlorare.

Var Timo Soini en ”anständig populist”? Kanske, i en mycket snäv mening. Men den rörelse han aktivt banade väg för – för personlig vinning – är inte anständig. Han har del i ansvaret för den.

Som alla framgångsrika ”mem” eller tankefigurer innehåller någonstans-varsomhelst-dimensionen ett korn av sanning. Samtidigt omskriver och förenklar den så mycket att den blir en dimridå.

Både Peter Berglund och Nora Hämläinen påpekar att begreppet ”nationen” faktiskt kan konstrueras på andra sätt än som en inåtvänd, likriktad och nostalgisk gemenskap. Lika väl, och hellre, kan man hylla en nation för dess brokighet och öppenhet mot omvärlden, för dess mångfärgade vitalitet. .

Man kan vara fäst vid ”någonstans” utan att förakta dem som kommer från någonannanstans, har andra vanor, ser annorlunda ut. Och en ”varsomhelstare” behöver inte höra till en elit, åtminstone inte en ekonomisk sådan: det kan vara till exempel en studerande eller invandrare.

”Någonstans” finns, men av det följer inte att det måste vara en statisk, evig identitet. Goodharts skiljelinje är ungefär lika skarp eller oskarp som det vore att beskriva Halla-ahos och andra högerpopulisternas anhängare som män och det rödgröna blocket, deras främsta motpart, som kvinnor.

29.1.2020